

***Erechtites hieraciifolia* na jihu středního Slovenska**

Erechtites hieraciifolia in southern part of central Slovakia

FRANTIŠEK KRAHULEC¹ & JIŘÍ HADINEC²

¹ Botanický ústav AV ČR, CZ-252 43 Průhonice

² Katedra botaniky PřF UK, Benátská 2, CZ-128 01 Praha 2

Abstract: *Erechtites hieraciifolia* is an invasive species which seems very common in some regions of southern part of Central Slovakia. Especially in the Gemer (Gömör) region it occurs on clearings in oak and beech forests. The authors give list of 18 localities, only one of them has been known from past. Till now this species seems overlooked because of its late summer flowering .

Keywords: central Slovakia, Compositae, invasive species.

Úvod

Během minulých deseti let jsme při svých zářijových (septembrových) toulkách jihem středního Slovenska opakovaně nacházeli druh *Erechtites hieraciifolia*. Tento druh je původem v obou amerických světadílech, není ale zcela jasné, zda lokality ve Střední a Jižní Americe jsou autochtonní (Dvořáková 2004). Druh byl zavlečen do Evropy ve druhé polovině 19. století poměrně netypicky do jihovýchodní části. První údaj je z okolí Zagrebu z roku 1876 (Dvořáková 2004). S překvapením jsme zjistili, že podle literárních údajů by se mělo jednat na jihu středního Slovenska o druh velmi vzácný. Většina literatury cituje jen starý údaj Huljáka z okolí obce Horné Baby u Fil'akova (Füle, a Bábí...) (Hulják 1941: Holub et Moravec 1965: 85, Hendrych 1968: 137, Csiky 2004: 292). Zajímavé je, že další údaj Huljáka (1941) od Hajnáčky (Ajnácskő: a Szárkőalja = Steblová skála) cituje pouze Csiky (2004: 292). Později byly publikovány další údaje R. Hendrychem: Hendrych (1957: 44) uvádí *E. hieraciifolia* z vrchu Szőlő h.[hegy] (=Viničník) u Hucína (v herbáři PRC je doložena položkou s tímto textem: Slovacia: Collis Szőlő prope pag. Hucín, 330 m.s.m. 11.8.1954 Hendrych). Hendrych (1968: 137) tento druh uvádí z vrchu Zemianske pasienky v blízkosti obce Kalonda. V nejnovější práci (Kochjarová et al. 2010) je uveden vzácný výskyt *Erechtites hieraciifolia* z území severně obce Gemerské Dechtáre.

V České republice probíhá v současnosti evidentní invaze tohoto druhu zejména na pasekách v lesních porostech (Hadinec et Lustyk 2011). Podobně se zdá, že druh již zahájil svou širokou invazi v Bavorsku (Klotz & Schuhwerk 2009). Domníváme se, že stejný proces probíhá alespoň v některých územích na jihu středního Slovenska. Proto jsme se rozhodli naše nálezy publikovat a stimulovat tak další sledování tohoto nápadného druhu.

Erechtites hieraciifolia je snadno poznatelný druh, který připomíná velký starček (*Senecio*), zejména tvarem úborů. Nápadný je jeho čistě bílý a velký chmýr, odkvetlé úbory jsou vidět na pasekách i na dálku. Podle našeho názoru je druh přehlížen, protože kvete v pozdním létě a plodí na podzim, kdy už lesy nejsou tak atraktivní pro botaniky.

Výsledky a diskuse

Seznam lokalit s výskytem *Erechtites hieraciifolia*

2. Ipeľsko-rimavská brázda

1. Lučenec: několik plodných rostlin na pasece v dubohabřině při modře znač. turistické cestě západně osady Lučenecké kúpele, ca. 250 m, 48°19'17,1" s. š., 19°37'54,5" v. d., 12. 9. 2000, J. Hadinec, M. Hejman, F. Krahulec & O. Rauch, not.

2. Čakanovce: u turistické cesty na slovensko-maďarské hranici nedaleko poľovnícké chaty Farkašova studňa, 333 m, 48°11'52,1" s. š., 19°47'13,0" v.d., 7. 9. 2008, J. Hadinec & F. Krahulec, not.

3. Šiatorská Bukovinka: velice hojně na mýtině na státní hranici cca 1,5 km jz. od obce, na sv. svahu kóty 527,1, při zelené turistické značce směrem na vrch Karanč (725 m), 520 m, 48°10'28,2" s. š., 19°47'28,4" v. d., 8. 9. 2008, J. Hadinec & F. Krahulec, not.

4. Šiatorská Bukovinka: u žlutě znač. turistické cesty u nově postavené dřevěné rozhledny (u zřícenin býv. banické osady Mačacia) nedaleko hradu Šomoška, roztroušeně, 470 m, 48°10'57" s. š., 19°51'35" v. d., 10. 9. 2008, J. Hadinec & F. Krahulec, not.

5. Obručná: u cesty (v minulosti červená turistická značka) v bučině sev. kóty Obručnianska baňa (568 m), ca. 460 m, 48°11'34,3" s. š., 19°53'53,5" v. d., 10. 9. 2008, J. Hadinec & F. Krahulec, not.

6. Obručná: hojně na čerstvé pasece v cerové doubravě nad samotou na východním okraji obce, 435 m, 48°11'39,8" s. š., 19°53'22,5" v. d., 10. 9. 2008, J. Hadinec & F. Krahulec, not., foto.

7. Gemerské Dechtáre: na více místech na pasekách v doubravě sev. obce až ke kótě Horka (350 m) v okolí modře znač. turistické cesty, bohaté populace, 48°40'7" s. š., 20°2'46,6" v. d. až 48°16'50,9" s. š., 20°03'37" v. d., 9. 9. 2005, J. Hadinec & F. Krahulec, not. Námí uváděný výskyt zahrnuje i lokalitu uvedenou v práci Kochjarové (Kochjarová et al. 2010); my jsme našli druh na více místech a rozhodně nebyl vzácný.

8. Hostišovce: na pasekách v bukové doubravě na plošině jižně býv. samoty Gregorova Kopanica v. od obce, opakovaně, místy často, 450–470 m, 48°29'50" s. š., 20°8'29" v. d., 8. 9. 2005, J. Hadinec & F. Krahulec, not.

9. Hostišovce: v bujně zarostlých okrajích asfaltové silničky poblíž zcela opuštěného areálu býv. JRD na jižním okraji obce, ca. 250 m, 48°29'27" s. š., 20°7'34" v. d., 8. 9. 2005, J. Hadinec & F. Krahulec, not. Kliment et al. (2000) tento druh neuvádějí, námí zjištěné lokality už jsou mimo lokality uvedené v práci.

10. Leváre (dříve Strelnice): na pasece v doubravě (pařezina) na zalesněném hřbetu vých. nad obcí, ca. 300 m, 48°31'0,2" s. š., 20°16'16,5" v. d., 25. 9. 2006, J. Hadinec, F. Krahulec & O. Rauch, not.

11. Držkovce: v okrajích silničky v údolí Drieňovského potoka v lesním komplexu asi 2,5 km z. od obce, na více místech a někde velmi hojně, 251 m, 48°31'58,3" s. š., 20°13'10,8" v. d. až 300 m, 48°32'53,5" s. š., 20°11'26,0" v. d., 25. 9. 2006, J. Hadinec, F. Krahulec & O. Rauch, not., foto.

12. Držkovce: na pasece v dubohabřině (pařezina) v mělkém údolí v lesním komplexu asi 5 km sz. od obce, 367 m, 48°33'01,2" s. š., 20°11'3,5" v.d., 6. 9. 2006, J. Hadinec, F. Krahulec & O. Rauch, not.

13. Rákoš: v okrajích silničky v lesním údolí severně pod vrchem Osek (496 m) ca 2,5 km jz. od obce, 368 m, 48°34'46,9" s.š., 20°08'49,0" v.d., 26. 9. 2006, J. Hadinec, F. Krahulec & O. Rauch, not.

14. Rákoš: v okrajích doubravy poblíž lesní silničky SV obce, cca 100 m v. od hřbitova, 370 m, 48°36'13,9" s. š., 20°09'07,7" v. d., 27. 9. 2006, J. Hadinec & F. Krahulec, not.

15. Prihradzany: u silnice v polích ve směru do obce Šitovice, v. od obce, 260 m, 48°34'54,3" s. š., 20°15'22,9" v. d., 28. 9. 2006, J. Hadinec & F. Krahulec, not.

3. Slovenský kras

16. Jelšavská Teplica: při žlutě znač. turistické značce ve svahu sv. nad obcí (v úseku před loveckou chatou s pramenem vody, cca 380 m, 48°37'10" s. š., 20°17'18,6" v. d., 28. 9. 2006, J. Hadinec & F. Krahulec, not.

14f. Javorie

17. Podkriváň: jediná rostlina u cesty (modrá turistická značka) v okrajích listnatého lesa na severním svahu poblíž kóty 605,6 při cestě na vrchol kóty Javor (821 m), 590 m, 48°29'45,6" s.š., 19°27'32,8" v.d., 13. 9. 2009, J. Hadinec, F. Krahulec & P. Kovář, not.

18. Brusník : početná populace statných rostlin v okrajích paseky podél lesní cesty (zrušená býv. červená turistická značka) 1,9 km JJZ obce. Paseka v dubohabřině s hojným akátem na svahu nad údolím Lomianského (Lomského) potoka 1–1,7 km sev. od osady Koprovnic, 284 m, 48°17'2,22" s. š., 19°23'26,2" v. d., 16. 9. 2009, J. Hadinec & F. Krahulec, not.

V území, kde jsme druh pozorovali, je výskyt charakteristický zejména pro paseky v doubravách, zejména cerových, a v bučinách. Pokud je druh v území hojný, objevuje se často již druhým rokem po smýcení. V západní části Cerové vrchoviny je krajina zřejmě „nasyčena“ semeny tohoto druhu, jednotlivé rostliny jsme pozorovali i na izolovaných vývratech v lese. Podobný výskyt byl i v oblasti jihozápadně od Jesenského, směrem k obci Gemerské Dechtáre. I malé paseky byly tímto druhem kolonizovány. Dalším charakteristickým stanovištěm druhu jsou okraje lesních cest, pokud je tam dostatek světla, v několika případech jsme druh pozorovali i zcela mimo lesní porosty.

Druh je zcela nepochybně představitelem r-stratégů schopných rychlé kolonizace krátkodobě vytvořených stanovišť. Vysoká produkce nažek a jejich dobré šíření větrem jsou hlavní biologické vlastnosti tohoto druhu, které tento typ chování umožňují.

Směrem na západ od Gemeru je druh zcela evidentně vzácnější. Ve východní části Krupinské planiny jsme v roce 2009 našli pouze jednu lokalitu, v západní části Krupinské planiny jsme v roce 2010 nezaznamenali žádnou lokalitu.

Poděkování

Pavel, Ota a Michal nám dělali společnost při toulání se krajinou. Dokončení článku bylo za podpory záměru BÚ AV ČR (AVOZ60050516). Toulání jsme si financovali sami. Dvěma recenzentům děkujeme za připomínky, které nesporně zlepšily kvalitu článku.

Literatura

- Csiky, J. 2004. A Karancs, a Medves-vidék és a Cerová vrchovina (Nógrád-Gömöri bazaltvidék flóra-és vegetációtérképezése. [Floristické a vegetačné mapovanie v oblasti Karancs, Medves-vidék a Cerovej vrchoviny (Novohradsko-Gemerská čadičová oblasť)]. Pécs.
- Dvořáková, M. 2004. 35. *Erechtites* Rafin. – starčekovec. In Slavík, B. et Štěpánková, J. (eds) et al. Květena České republiky. 7. Academia, Praha. p. 280–281.
- Hadinec, J. & Lustyk, P. [eds]. 2011. Additamenta ad floram Reipublicae Bohemicae. IX. Zprávy Čes. Bot. Společ. 46: 51–160.
- Hendrych, R. 1957. Nástin květenných poměrů okolí Jelšavy. Universitas Carolina, Biologica. 3/1: 31–65.
- Hendrych, R. 1968. Ad floram regionis Fiľakoviensis in Slovacia addenda critica. Acta Univ. Carol. Biologica 1967: 109–183.
- Holub, J. & Moravec, J. 1965. Floristische Materiale aus dem Hügellande Fiľakovská hornatina (Südslowakei). Biol. Práce. 11/6: 1–90.
- Hulják, J. 1941. Adatok a Magyar-Középhegység északnyugati része növényzetének ismeretéhez. Bot. Közl. 38: 73–79.
- Kliment, J., Hrivnák, R., Jarolímek, I. & Valachovič, M. 2000. Cievnaté rastliny Drienčanského krasu. In Kliment, J. (ed.) et al. Príroda Drienčanského krasu. Štátna ochrana prírody SR Banská Bystrica. p. 97–150.
- Klotz, J. & Schuhwerk, F. 2009. *Erechtites hieraciifolia* bei Regensburg: Beginn einer landesweiten Ausbreitung? Hoppea, Denkschr. Regensb. Bot. Ges. 70: 151–160.
- Kochjarová, J. (ed.) et al. 2010. Cievnaté rastliny zaznamenané v záujmovom území Floristického kurzu Tornaľa 2006. Bull. Slov. Bot. Spoločn.. 32, Suppl. 1: 17–68.

došlo 9. 11. 2010
prijaté 15. 6. 2011